

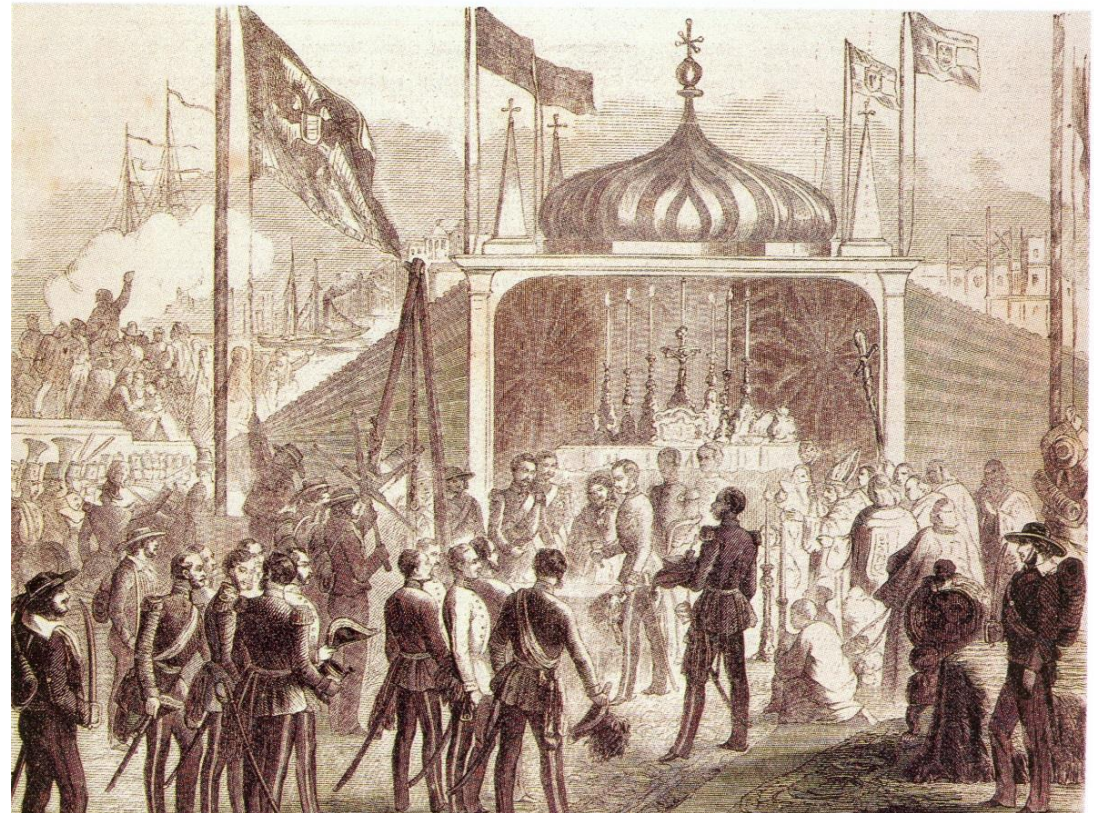
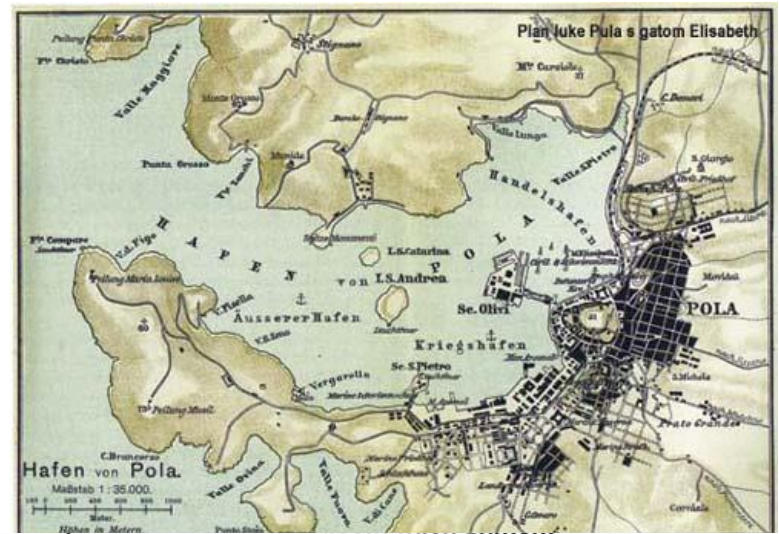
Prekooceanska i istraživačka
putovanja carske i kraljevske
Mornarice i publikacije o njima koje
su objavljene u Puli

Bruno Dobrić

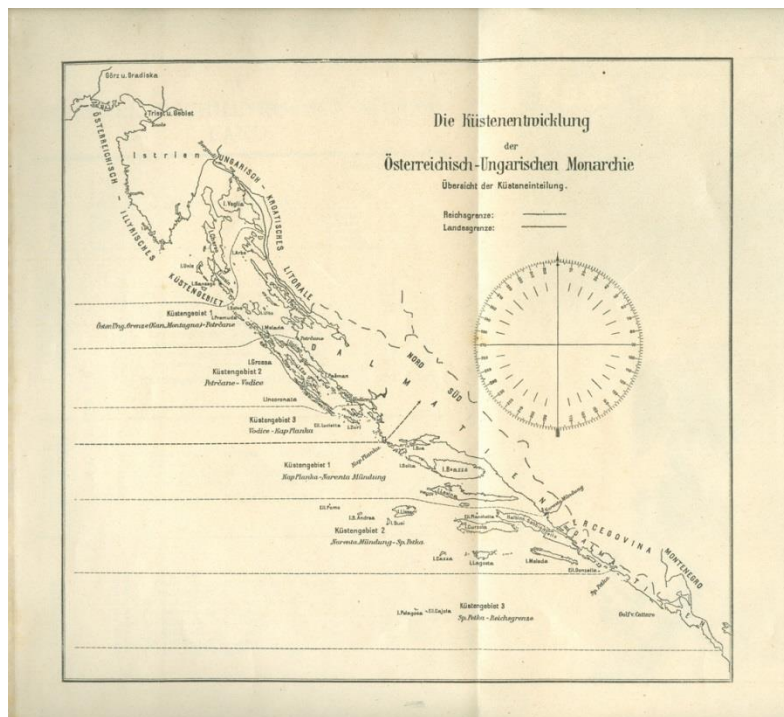
Društvo „Viribus unitis” Pula
2021.

Pula - glavna ratna luka Habsburške Monarhije

Nakon pobune u
Veneciji 1848/1849
vojna uprava u Beču
morala je pronaći
drugu glavnu ratnu
luku. U izboru su bili
Trst i Pula. God.
1856. u Puli je
svečano utemeljen
Pomorski arsenal.

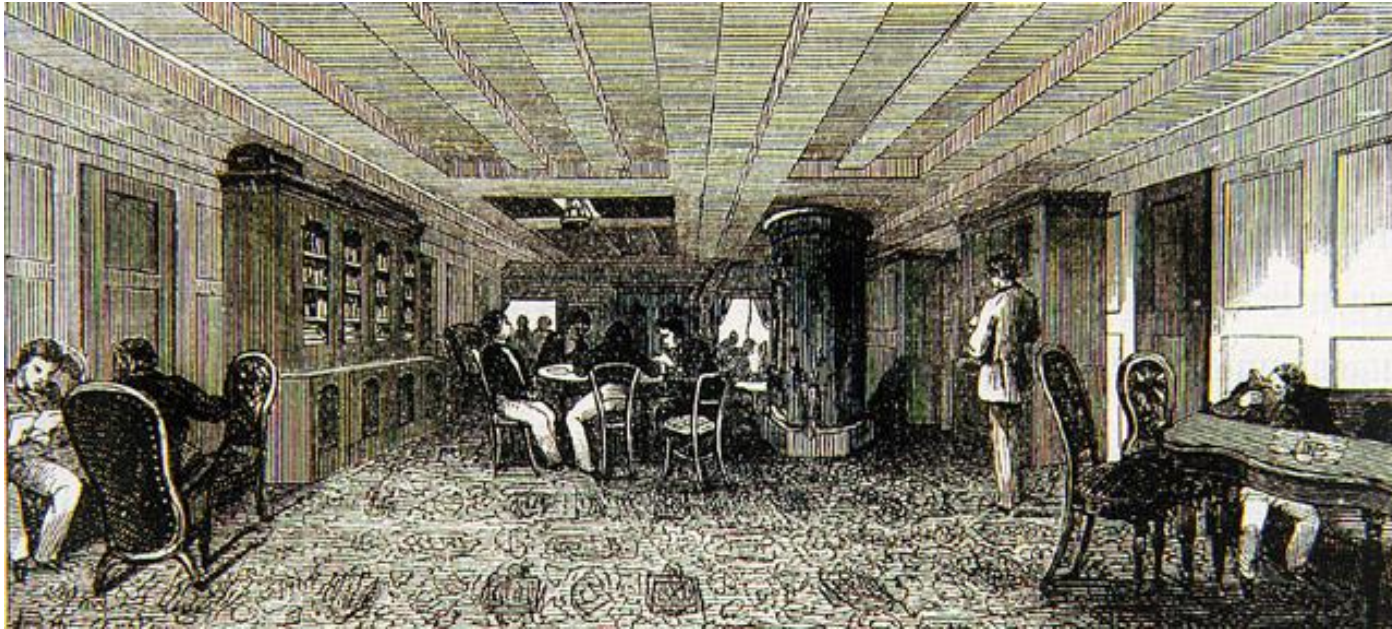

Jadranska obala Austro-Ugarske Monarhije

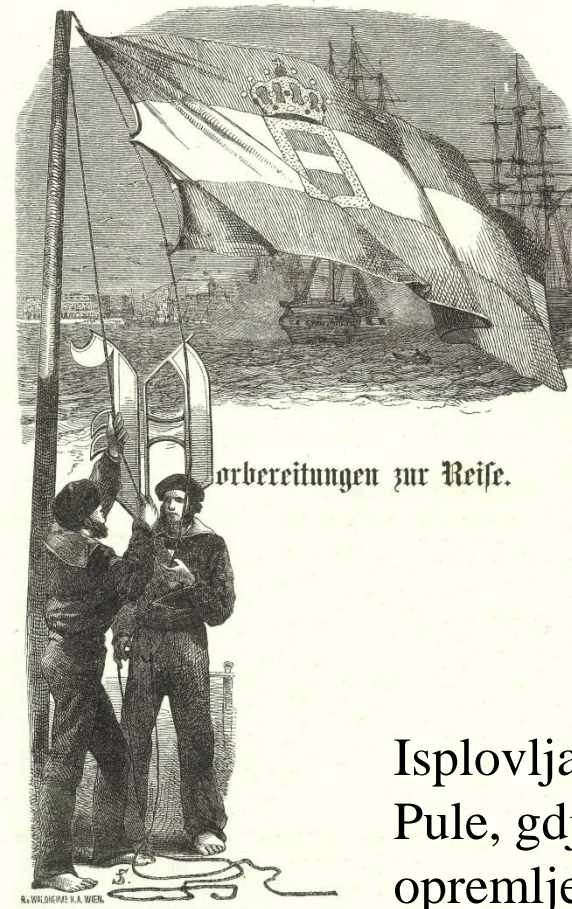
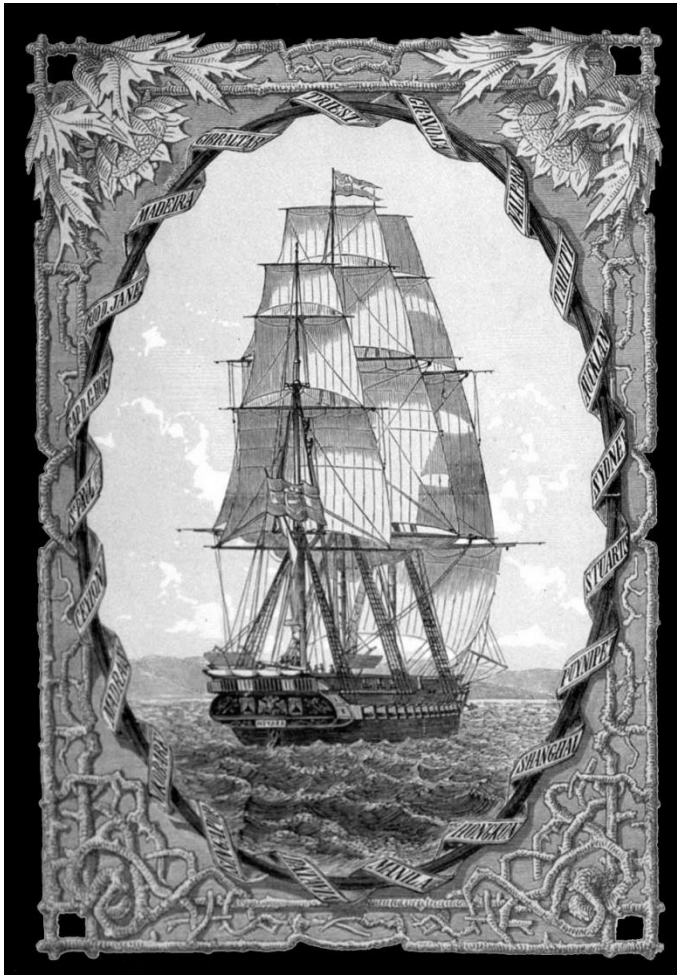
Pola (Pula)

Duljina obale: od talijansko-austrijska granice nedaleko Grada, obala ist. Jadrana (s Bokom kotorskom) do crnogorske luke Bar: oko 600 km zračne linije; 122 otoka, 612 otočića i oko 400 grebena - obalna crta 4.023 km.

Knjižnica na
fregati
Novara
(1857.)

U pravilima posudbe knjiga za brodove navodi se: “Brodovi opremljeni za isplovljavanje mogli su opremiti brodske knjižnice i za vrijeme trajanja misija posuditi zemljopisna, hidrografska djela i putopise.” Prekooceanska misijska putovanja ratnih brodova Mornarice prvenstveno su služila obrazovanju novoimenovanih pomorskih kadeta, te su ovima u udaljenim područjima svijeta poticale sklonost i ljubav prema pomorsko-časničkom pozivu. Pored te osnovne svrhe, ta su putovanja imala i zadaću prirodoznanstvenih istraživanja i promicanja trgovačkih interesa Monarhije.

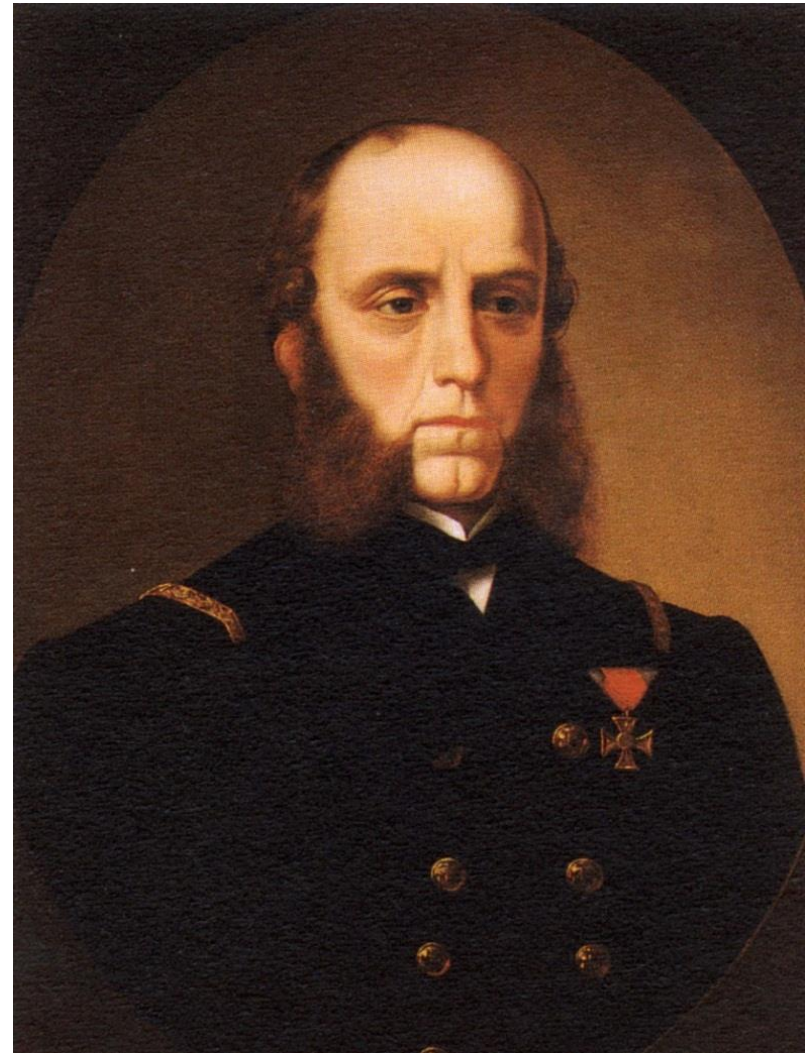
W. WILDEWASSER K. A. WIEN.
Reise der Novara um die Erde. I. Band.

Isplovljavanje iz
Pule, gdje je fregata
opremljena za put.

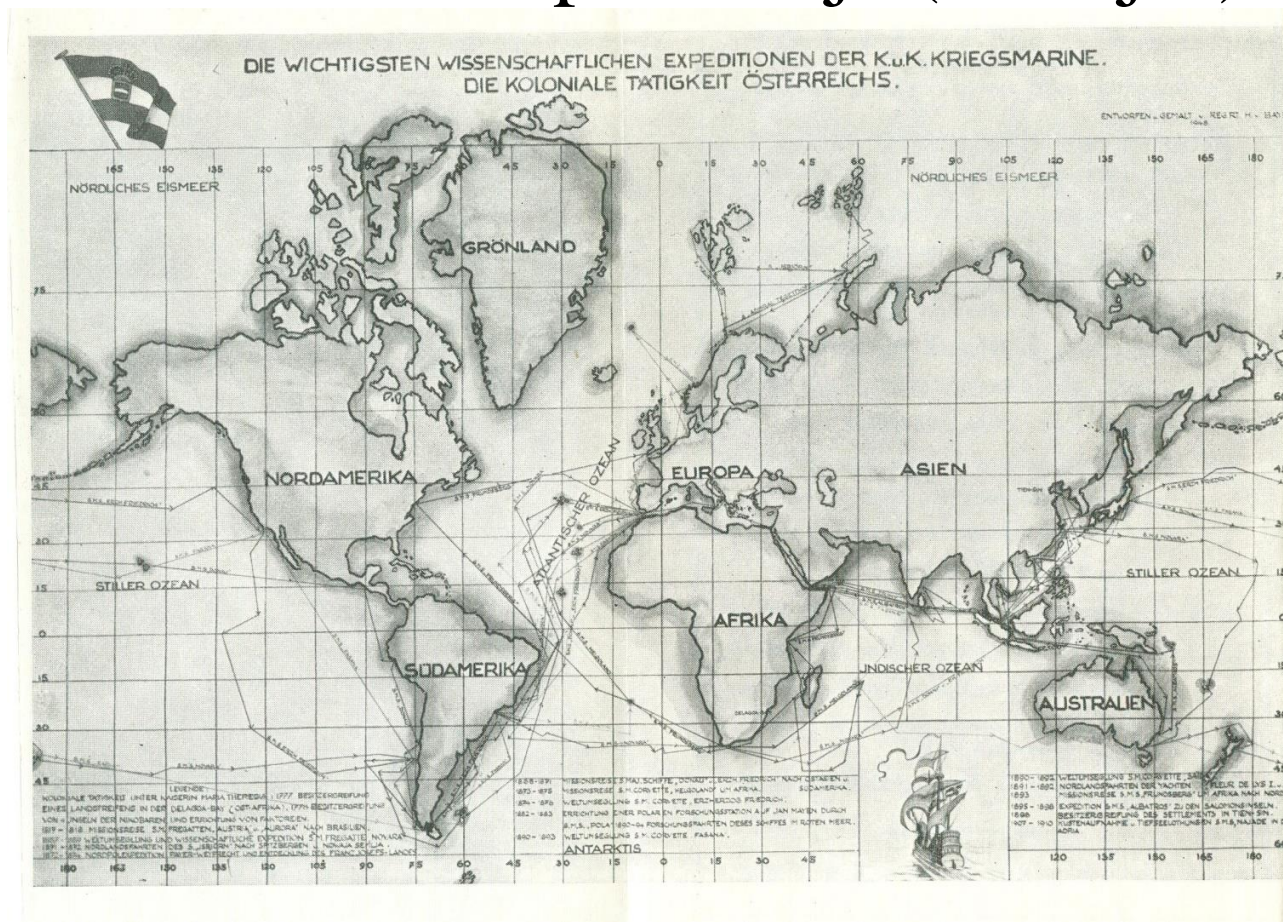
Austrijska fregata *Novara* je 1857. u Puli pregrađena i opremljena za veliku plovidbu oko svijeta (1857-1859). Poticaj za to posljednje oplovljavanje svijeta pod jedrima dali su nadvojvoda Ferdinand Maximilijan i znanstvenik i istraživač A. von Humboldt. Gotovo sve znanstvene ustanove u Austriji sudjelovale su u pripremama za taj pothvat.

Zapovjednik Mornarice Wilhelm von Tegetthoff

Admiral Wilhelm von Tegetthoff (1827-1871), zapovjednik Mornarice (1868-1871) započeo je njezinu reorganizaciju i modernizaciju. Uveo je obvezu pomorskih putovanja („misija”) svake godine sa svrhom navigacijskog obrazovanja mladih časnika i članova posada.

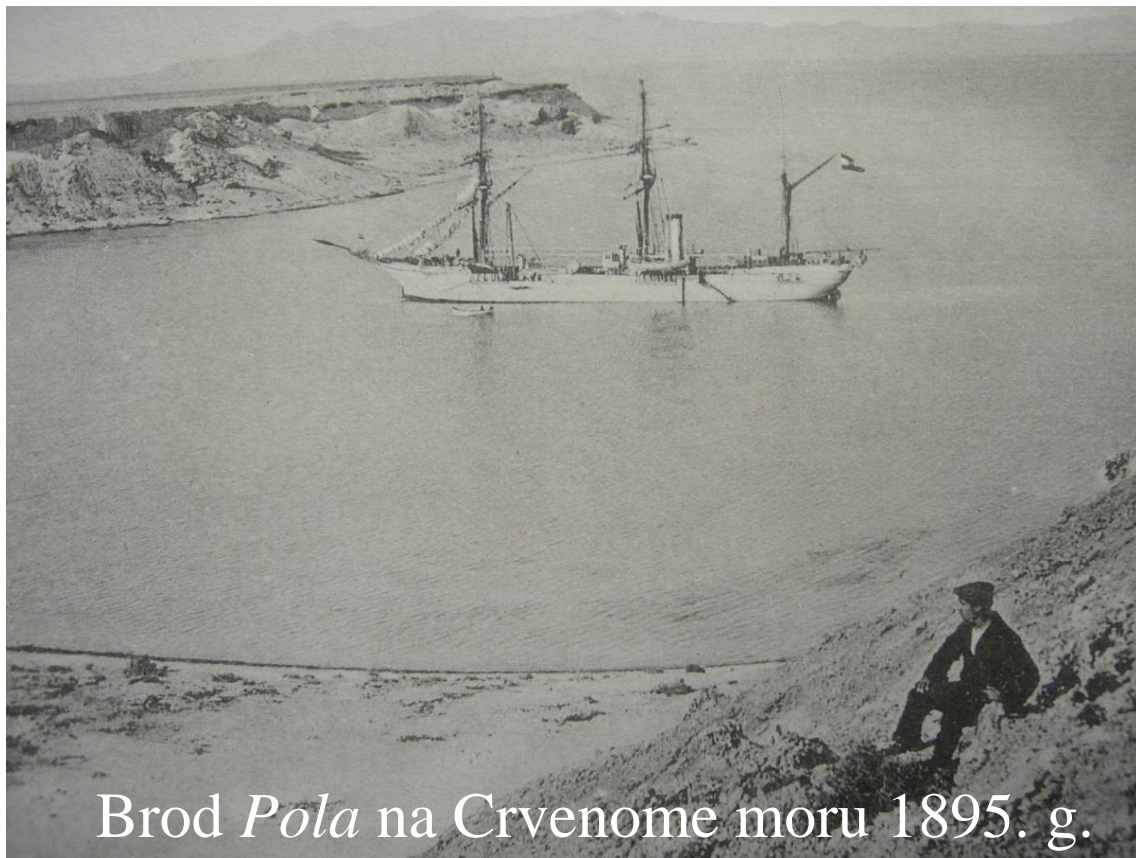
Prekooceanska putovanja ("misije")

Pored zadaća koje su imale sve svjetske mornarice, c. i kr. Mornarica redovito je provodila i znanstvena istraživanja Jadrana i drugih mora svijeta. Pri organizaciji takvih putovanja ("misija"), koja su započinjala iz Pule, uspostavljena je bliska suradnja Mornarice s Akademijom znanosti u Beču. Pored hidrografskih istraživanja, zadaća je bilo i sabiranje predmeta od etnografskog i prirodoznanstvenog interesa, koji su postajali izložci bečkih muzeja.

Putovanja su trajala više mjeseci, poneka i dvije godine.

Trošak putovanja broda "Saida" 1884-1886 (s 327 člana posade): 3 miliona eura.

Brod *Pola* na Crvenome moru 1895. g.

Prekooceanska misijska putovanja ratnih brodova Mornarice prvenstveno su služila obrazovanju novoimenovanih pomorskih kadeta, te su ovima u udaljenim područjima svijeta poticale sklonost i ljubav prema pomorsko-časničkom pozivu. Pored te osnovne svrhe, ta su putovanja imala i zadaću prirodoznanstvenih istraživanja i promicanja trgovačkih interesa Monarhije.

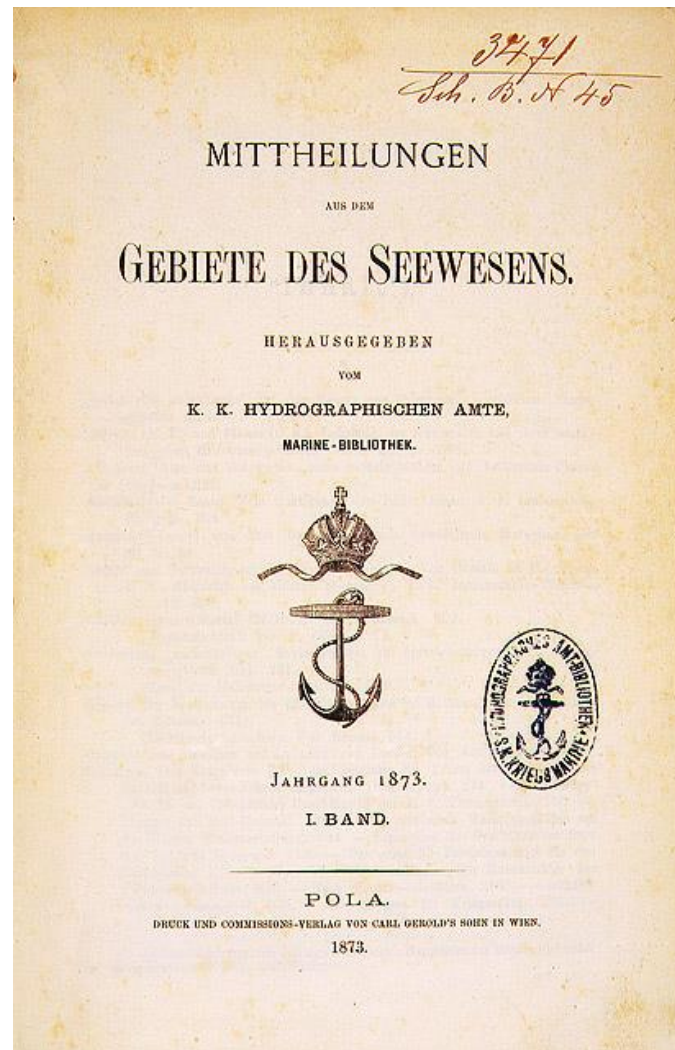
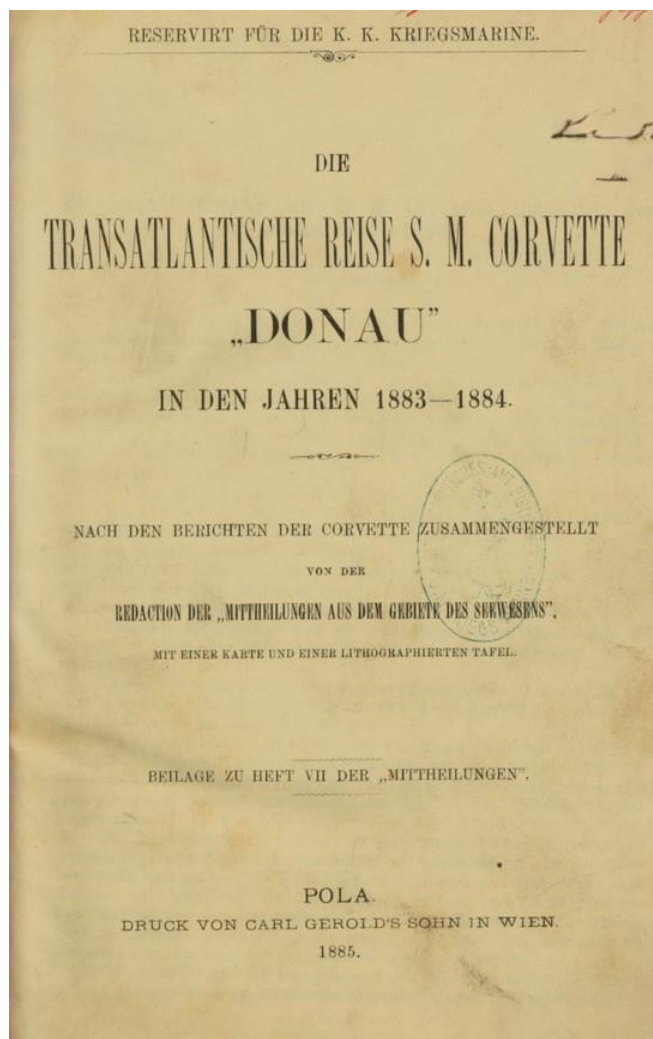

Uz pomorsko-obrazovne svrhe za pripadnike Mornarice, prekooceanska pomorska putovanja, uključivala su nautička i geomagnetska promatranja i prikupljanje podataka za potrebe austro-ugarskog gospodarstva i razvoja trgovine.

R. Barry, *“Zwei Fahrten in das nördliche Eismeer Pola 1894.*

Publikacije c. i kr. Mornarice s izvješćima s putovanja

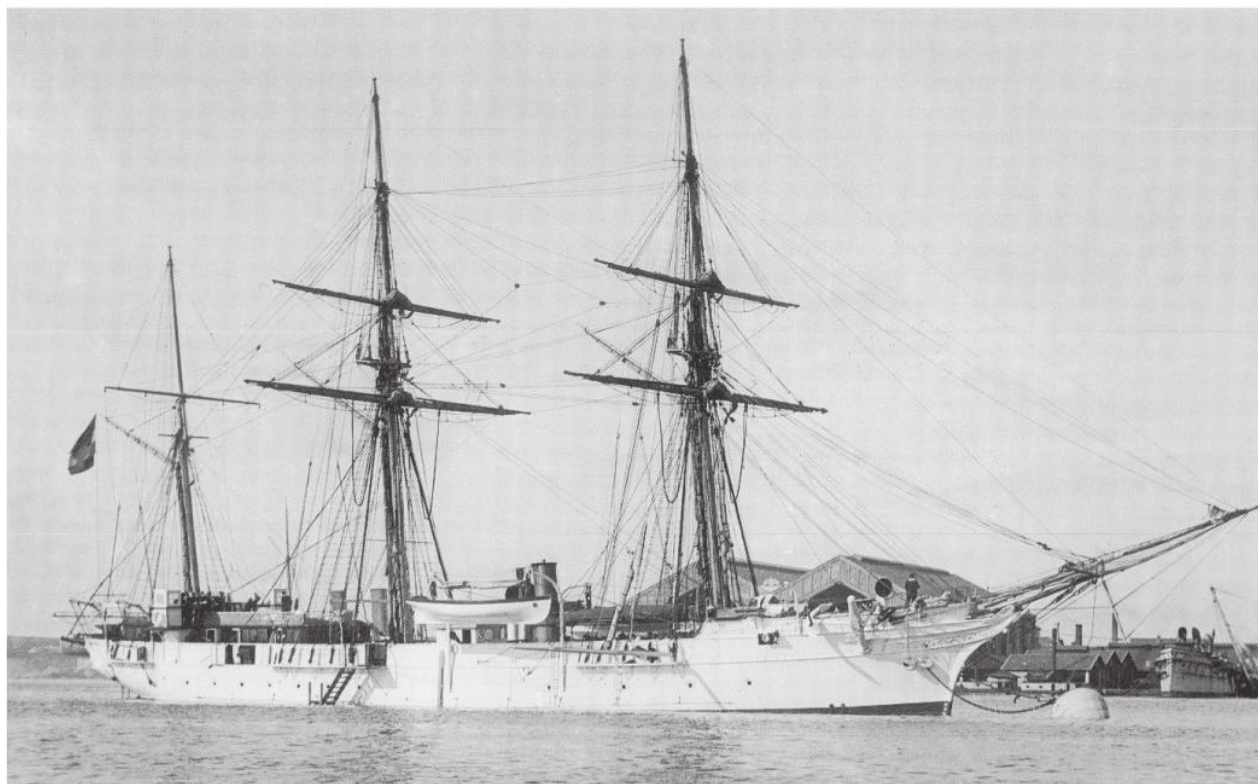

Izdanja pulskog časopisa "Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens,, Pola, 1873-1914/15.

Ekspedicija na arktički otok Jan Mayen 1882.-83. g.

Godine je 1883. objavljeno je „Izvješće voditelja austrijske arktičke promatračke postaje na otoku Jan Mayen» zapovjednika broda „Pola“ (Pula – izgrađenog 1870. u pulskom Arsenalu) E. von Wohlgemutha.

Transportni brod
“Pola” (Pula)
prevezao je
učesnike
ekspedicije na
Jan Mayen

Izvještaj o ekspediciji na Jan Mayen 1882-1883.

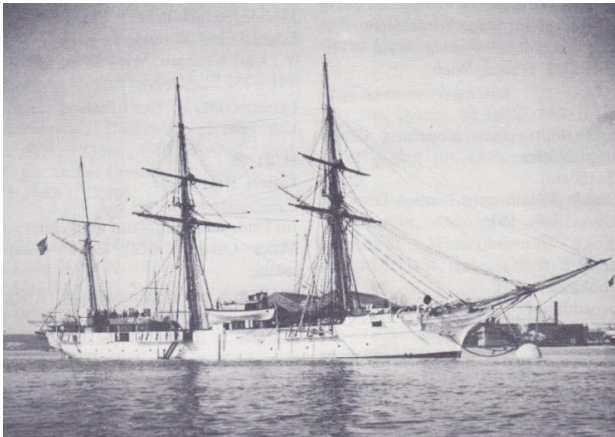
Posada na otoku Jan Mayen

E. Wohlgemuth:
„Bericht des Leiters der
österreichisch-
ungarischen arktischen
Beobachtung-Station auf
Jan Mayen“, u pulskom
časopisu *Mittheilungen
aus dem Gebiete des
Seewesens*, Pola,
14(1886).

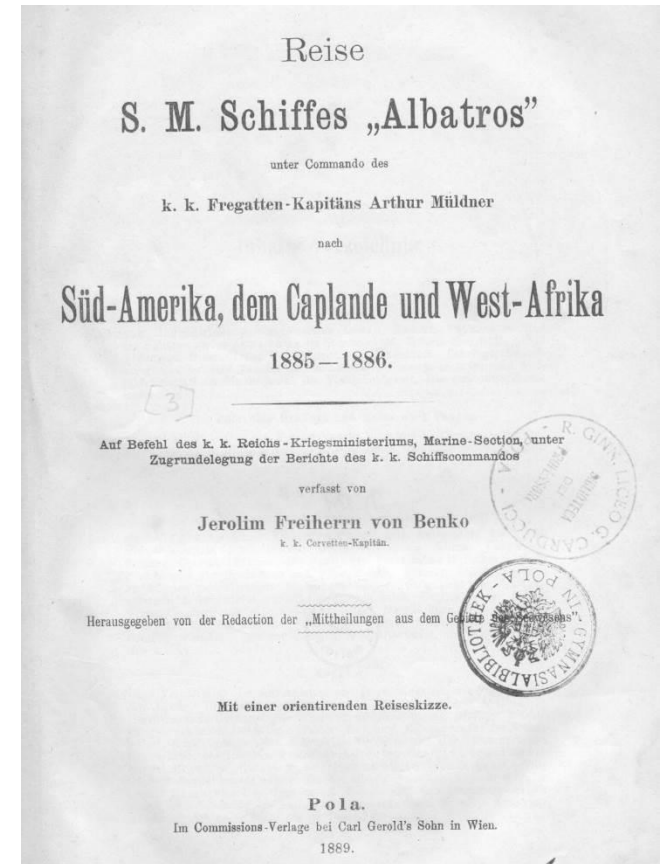
Časopis je digitalizirala
Sveučilišna knjižnica:
<http://skpu.unipu.hr/ino/>

U Puli je austrougarska Ratna mornarica od 1884. do 1894. objavila 6 svezaka edicije "Putovanja brodova Njegova Visočanstva" (*Die Reisen S. M. Schiffe*) u kojima su opisana pomorska putovanja austrougarskih bojnih brodova diljem svijeta.

Od 1885. godine do kraj 19. st. c. i kr. Mornarica u Puli je na temelju izvještaja komandanata ratnih brodova objavila 16 publikacija o pomorskim putovanjima. Kapetan bojnog broda J. Benko von Bojnik je od 1887. do 1892. na osnovi službenih izvještaja zapovjednika sastavio pet takvih knjiga. Mnoge knjige opremljene su fotografijama i zemljopisnim kartama koje su izradili učesnici tih putovanja.

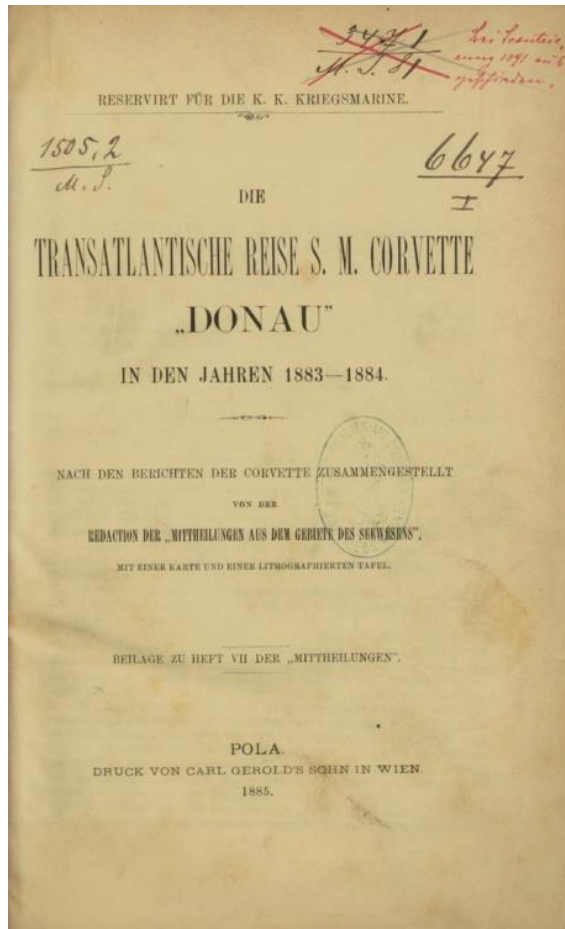

Brod
Albatros
izgrađen je u
pulskom
Arsenalu

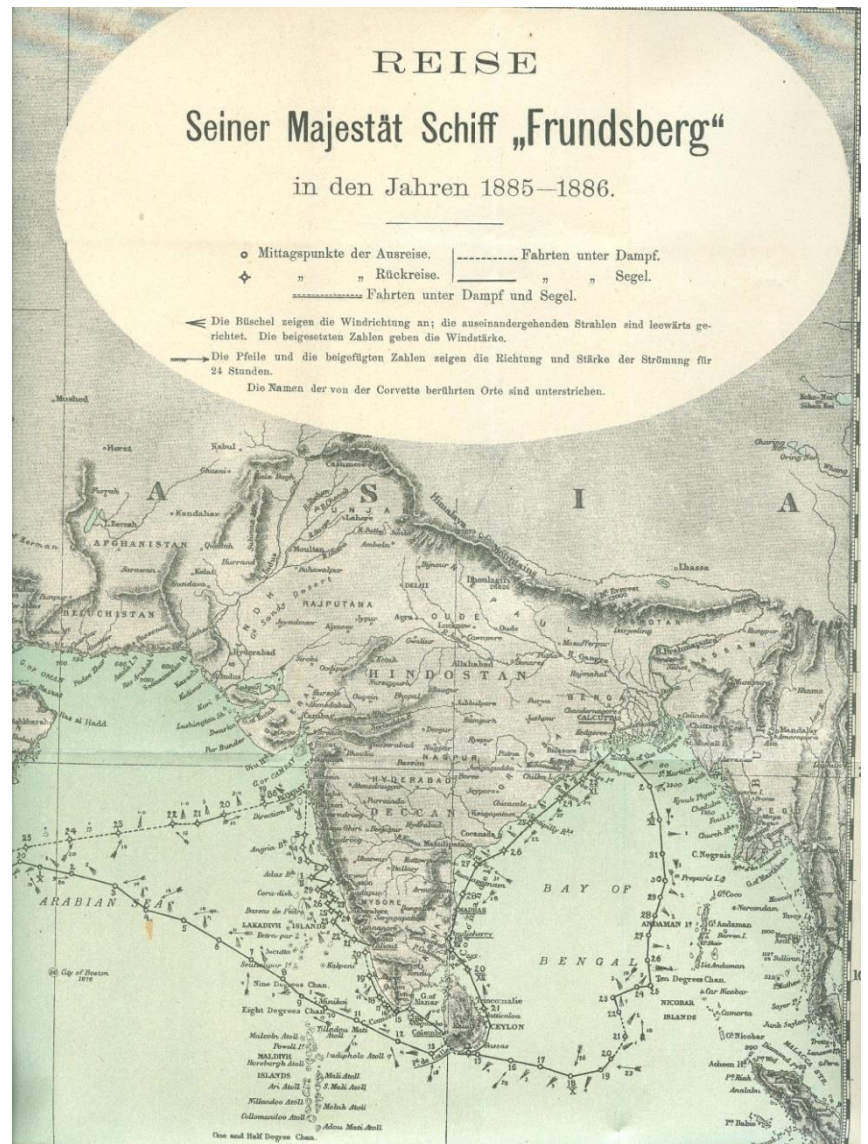
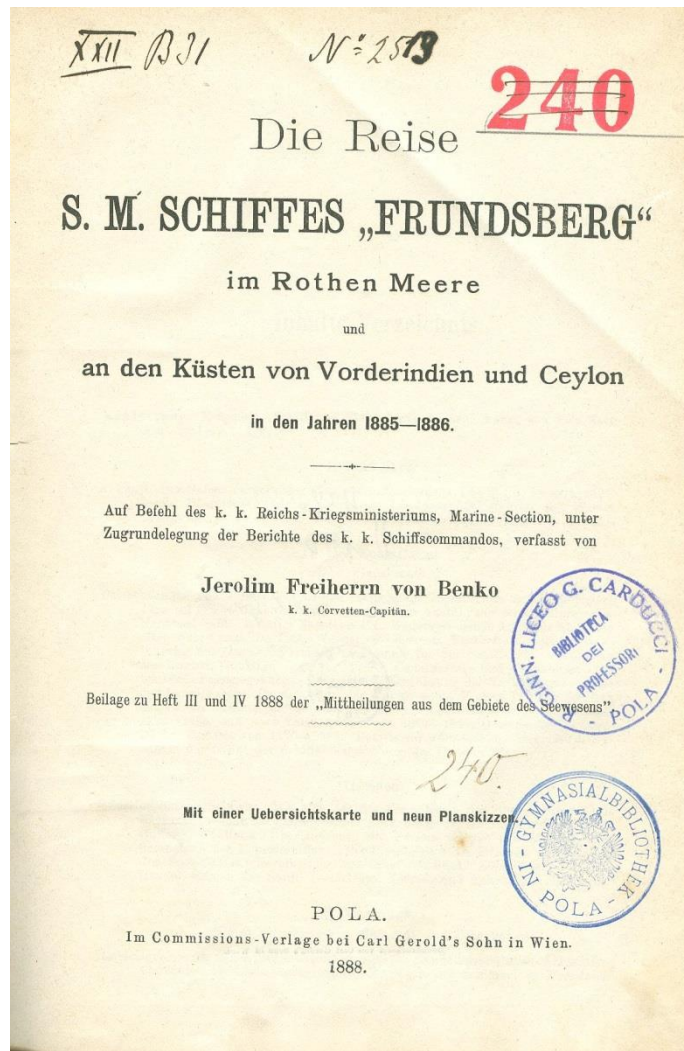

Putovanje broda *Albatros*
u južnu Ameriku i Afriku
1885-86 (Pola, 1889.)

Prekooceansko putovanje korvete „Donau“ (1883 – 1884)

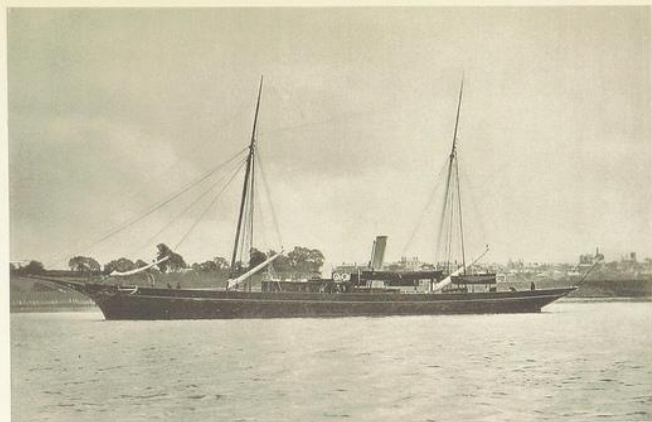
Knjiga o prekooceanskom putovanju Zemljopisna karta s prikazom korvete „Donau“ 1883./84. objavljena 1885. instruktivnog putovanja korvete „Donau“ iz Pule oko Afrike 1883-84.

J. v. Benko: Putovanje broda *Frundsberg* do Crvenog mora i obala Indije i Cejlona 1885./86. (Pola 1888.)

Karta s prikazanom rutom putovanja iz Pule u Indiju 1885-86.

R. Barry: Dva putovanja na Arktik do Spitzbergena i Nove Zemlje ... 1891. i 1892. godine (Pola, 1894.)

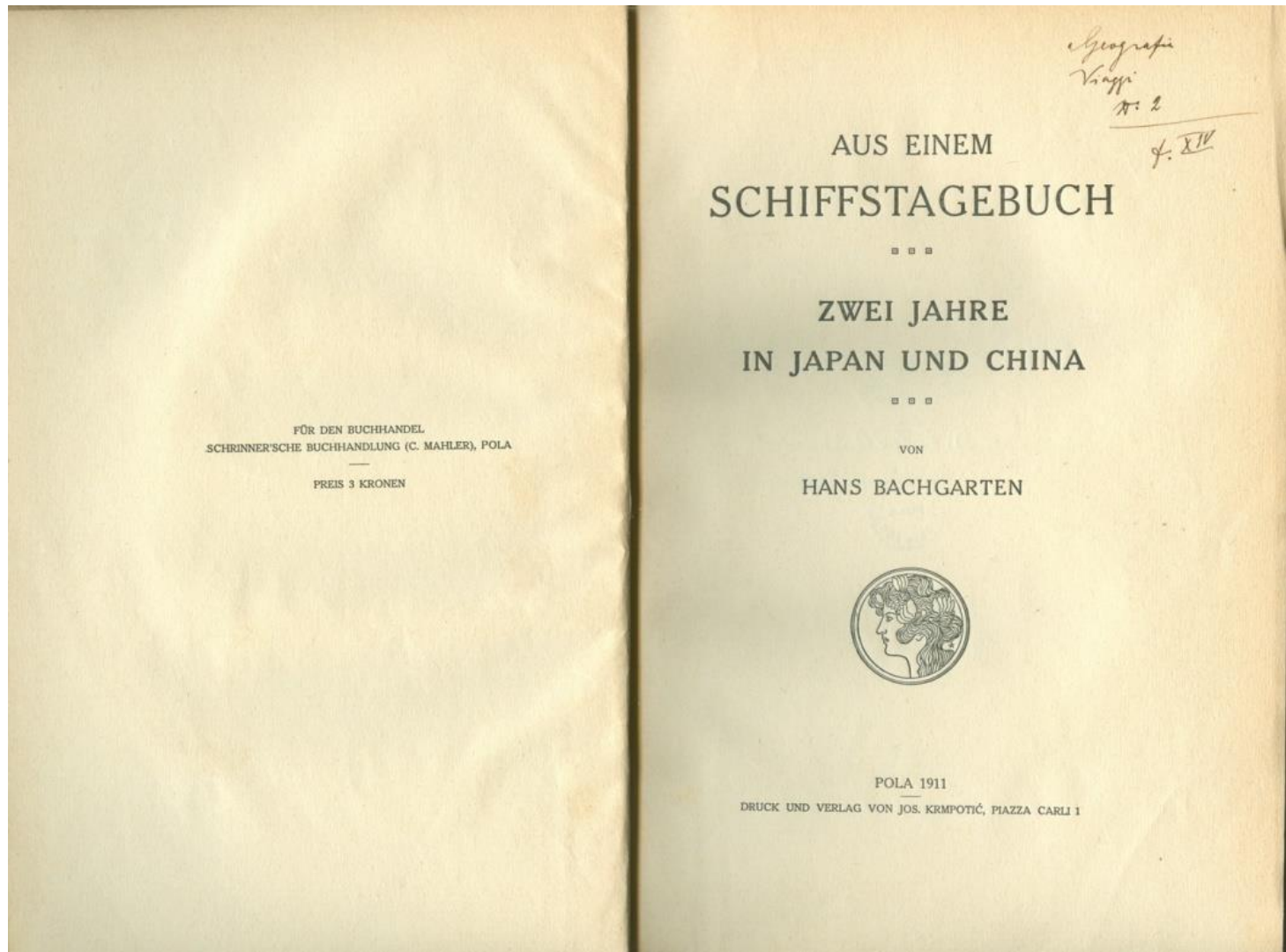

Bardi-Gletscher — Smeerenburg.

Richard v. Barry *“Zwei Fahrten in das nördliche Eismeer nach Spitzbergen und Novaja Zemlja ... in den Jahren 1891 und 1892., Pola 1894.*

Putopis putovanja iz Pule u Japan i Kinu (Pula, 1911.)

H. Bachgarten: „Iz brodskog dnevnika. Dvije godine u Japanu i Kini”
(Pola, Krmpotić, 1911.)

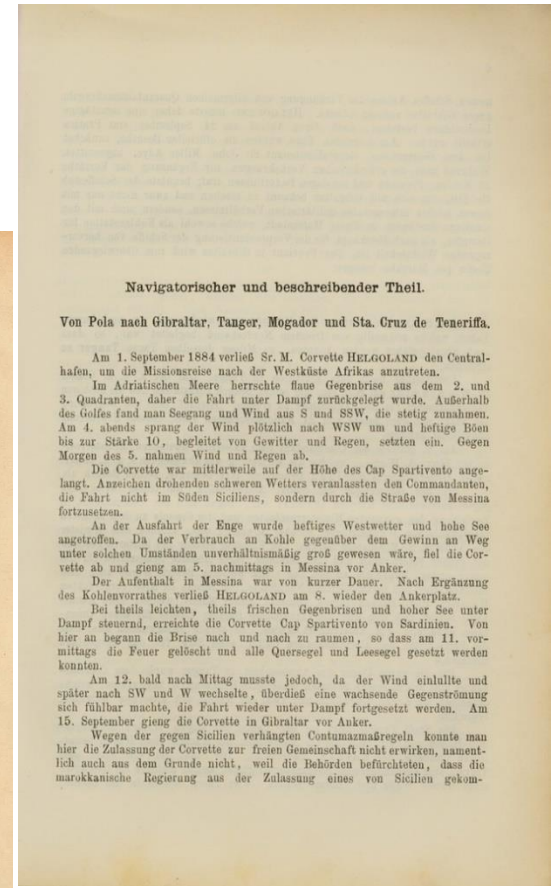
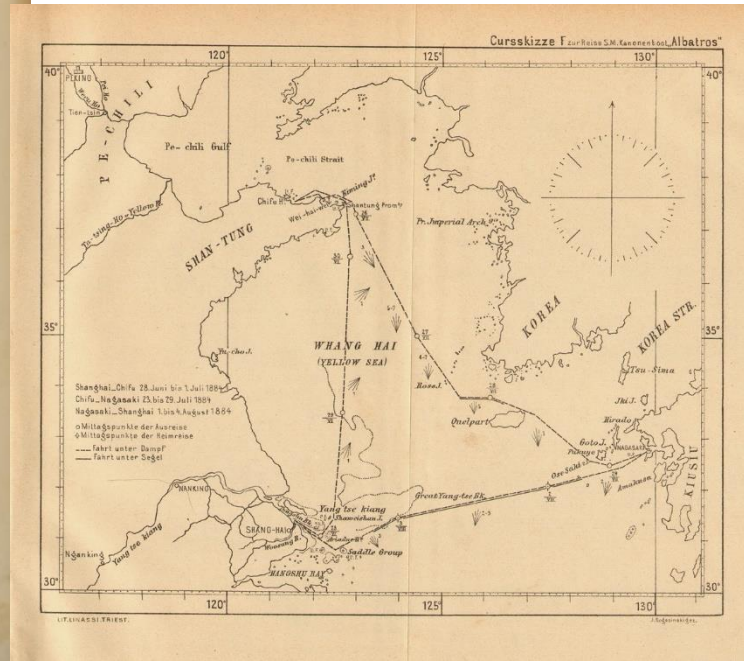
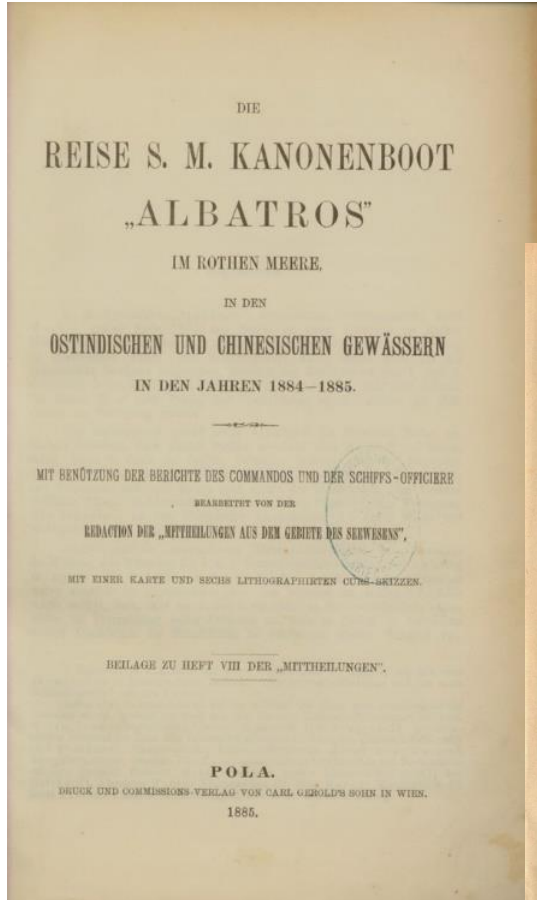
Putopis putovanja iz Pule u Japan i Kinu (Pula, 1911.)

Bachgarten je objavljivao putopise i u pulskom dnevniku *Polaer Tagblatt*.

Godine 1911. u nastavcima je objavljivao putopis Hansa Bachgartena *Aus einem Schiffstagebuch. Zwei Jahre in Japan und China /Iz jednog brodskog dnevnika. Dvije godine u Japanu i Kini/, u kojemu autor, koji je od 1888. do 1890. bio ložičar na brodu Ratne mornarice, opisuje dojmove s putovanja ratnim brodom u Kinu i Japan. Vlasnik novina J. Krmpotić je iste godine u vlastitoj nakladi objavio taj putopis kao knjigu. Čitateljski ukus tog vremena vezan za putopise bio je okrenut prema zemljama Dalekog Istoka, a zasigurno je i kod časnika i članova posada postojao interes za te zemlje jer su onamo redovito plovili pojedini brodovi Mornarice u svrhu uvježbavanja kadeta i članova posada.*

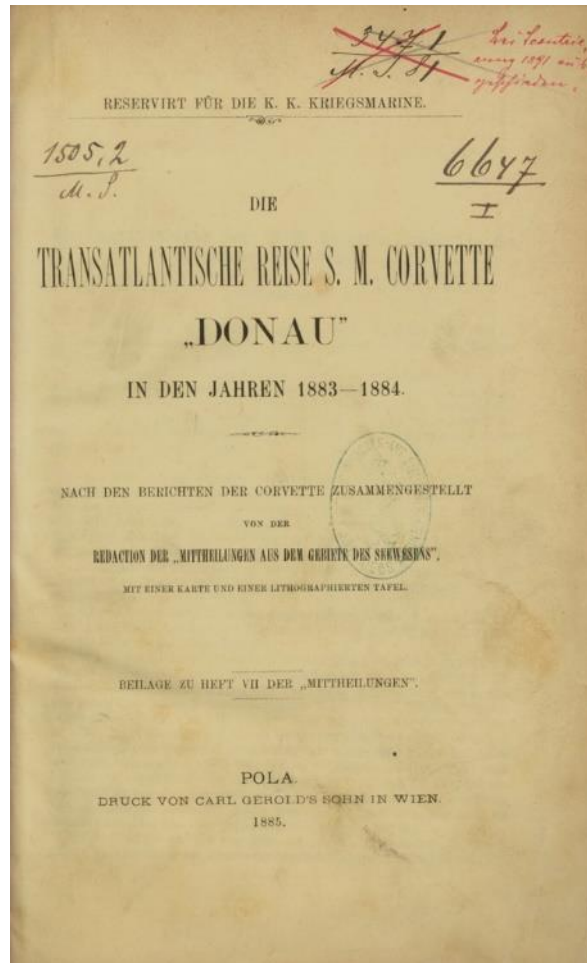
Jedno od prvih izdanja edicije "Putovanja brodova Njegova Visočanstva" (*Die Reisen S. M. Schiffe*): Putovanje broda *Albatros* u Indiju i Kinu (Pula, 1885.)

Naslovnica (lijevo) i karta putovanja (gore) broda *Albatros* iz Pule u Indiju i Kinu 1884-85. g. (Pula, 1885.)

Početak putovanja: iz Pule za Gibraltar

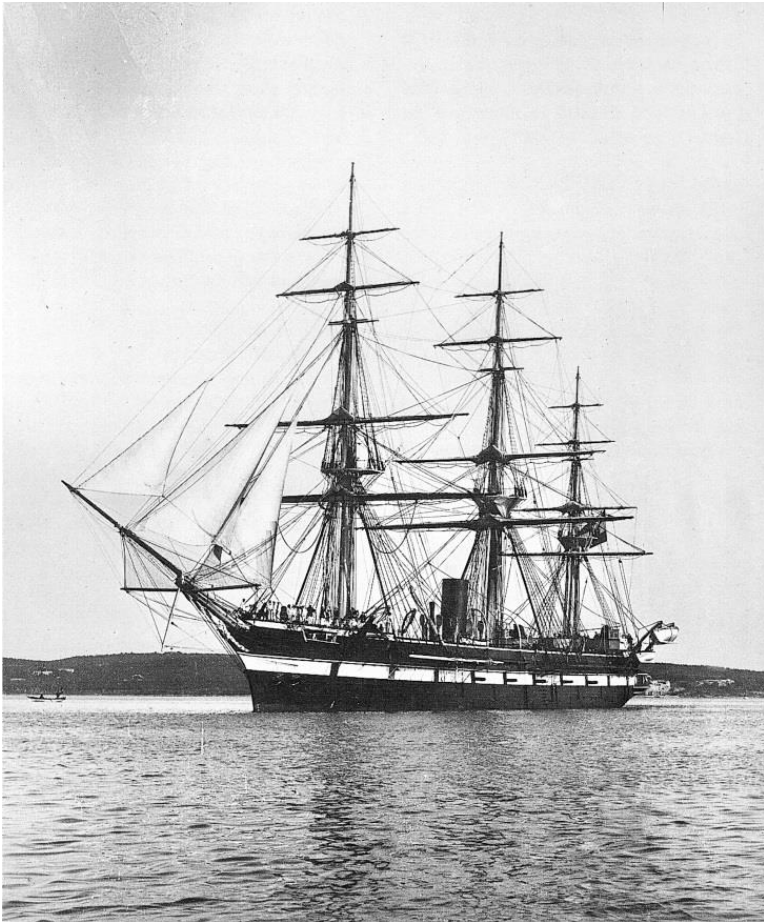
Putovanje broda *Donau* u Južnu Ameriku i Afriku (Pola, 1885.)

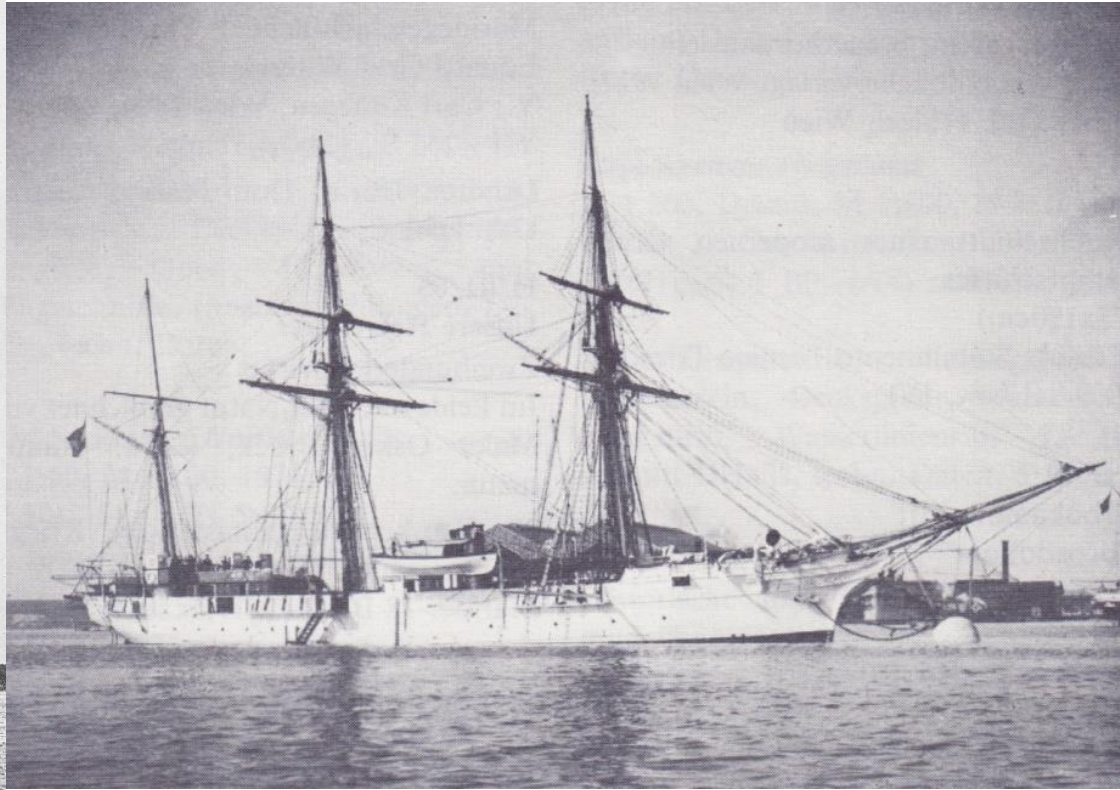
Putovanje broda *Donau* u
Južnu Ameriku i Afriku
(Pola, 1885.)

Karta s prikazom putovanja broda *Donau* iz Pule u Južnu Ameriku i Afriku 1884.-85. (Pula, 1885.)

SMS Saida

SMS Albatros

Brodovi izgrađeni u pulskom Arsenalu koji su korišteni za putovanja u daleke zemlje.

Višenacionalni sastav c. i kr. Mornarice (1913. g.)

Hrvati (31,3%)

Mađari (20,4%)

Nijemci (16,3%)

Talijani (14,4%)

Česi (10,6%)

Slovenci (2,8%)

Poljaci (1,8%)

Rumunji (1,2%)

Ruteni (0,8%)

Slovaci (0,4%).

(H.H. Sokol)

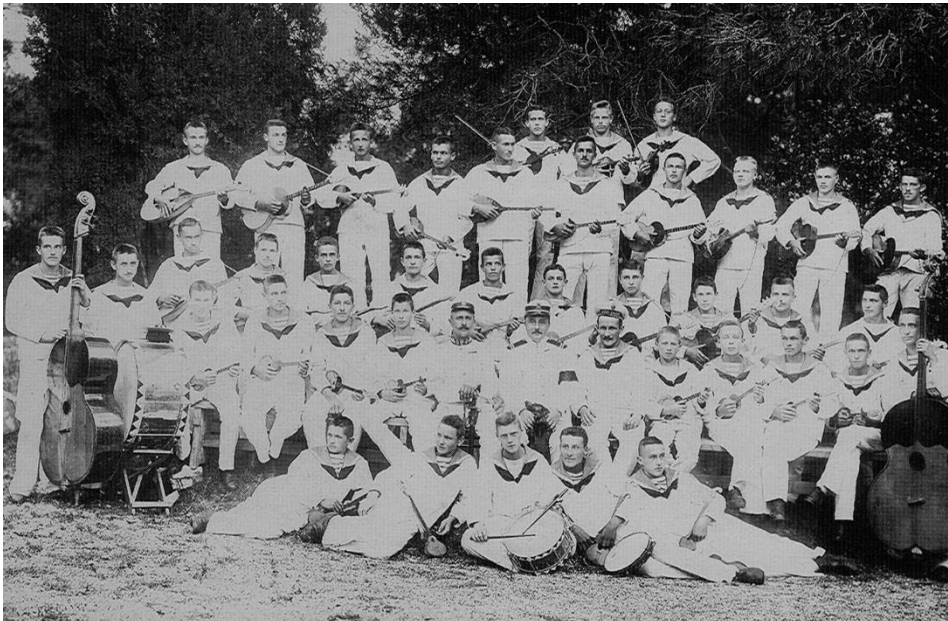

Obvezna vojna služba u Mornarici je trajala četiri godine.

Opis višenacionalnog sastava posade brodova c. i kr. Mornarice na preoceanskim putovanjima: „U nacionalnom pogledu mala posada ujedinjena na (ratnome brodu) "Albatros" pokazivala je šaroliki spoj naroda i narodnosti, koji je svojstven našoj domovini. Skoro svi jezici poliglotske monarhije bili su zastupljeni na brodu – činjenica koja je pojedine strane mornaričke časnike koji su posjetili brod potaknula na dvojbeno pitanje o mogućnosti upravljanja brodom i službom pod takvim okolnostima. Međutim, u stvarnosti, ta višejezičnost na brodu – kao rezultat višejezičnosti časnika koja je narasla i određenih odredbama o vršenju službe temeljenih na ovakvim potrebama – ne donosi nikakve nedostatke; mnogo više moglo se vidjeti neke prednosti ovoga stanja.” Iz knjige J. v. Benka: „Putovanje broda *Albatros* (...) u Južnu Ameriku (...) i zapadnu Afriku 1885./86.“, Pula 1899.

(...) uzajamna kulturna razmjena mogla se promatrati i prilikom pjevanja koje je svake večeri odzvanjalo na palubi. Nije trebalo dugo čekati da se pjevanju sjetnih dalmatinskih, mađarskih i sjevernoslavenskih napjeva, kao i veselih pjesama sinova divnih alpskih pokrajina i drskih bečkih pjesama, ili srdačnih talijanskih melodija, pridruže pripadnici svih drugih naroda na brodu.“

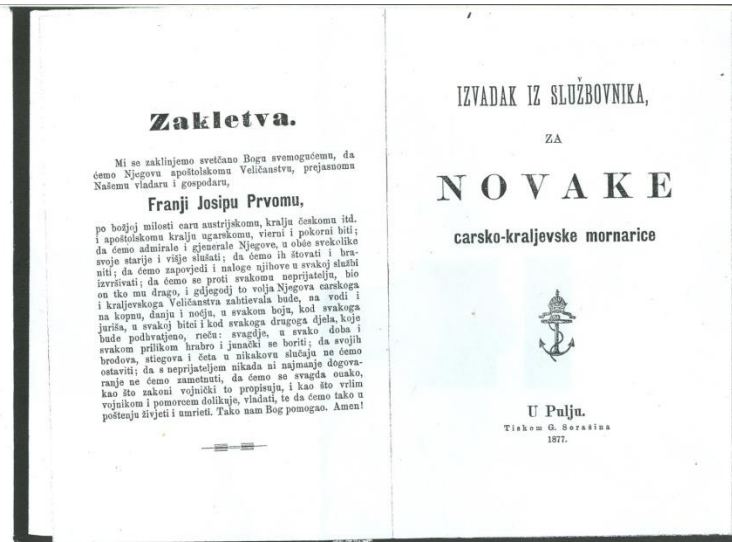
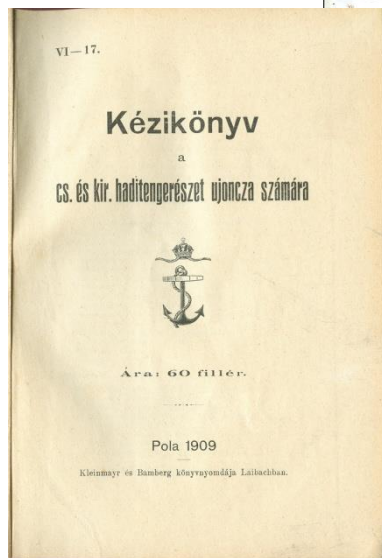
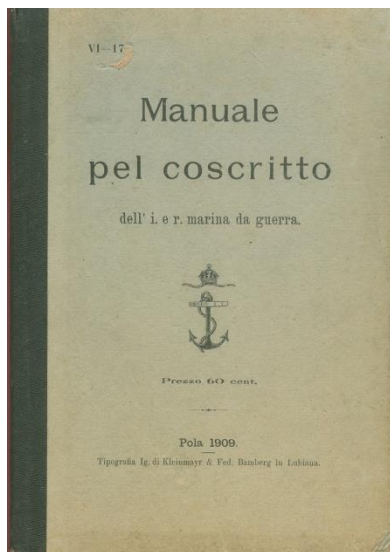
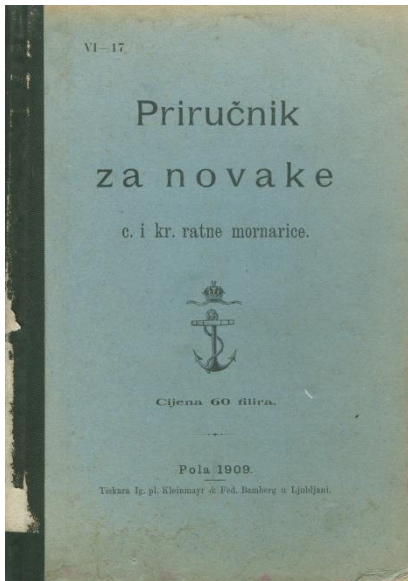
(*J. Benko v. Boinik*, „Putovanje broda Nj.V. „Albatros“ (...) u Južnu Ameriku (...) i zapadnu Afriku 1885-1886“, Pula, 1899.)

Tamburaški mornarski orkestar, Pula 1904.

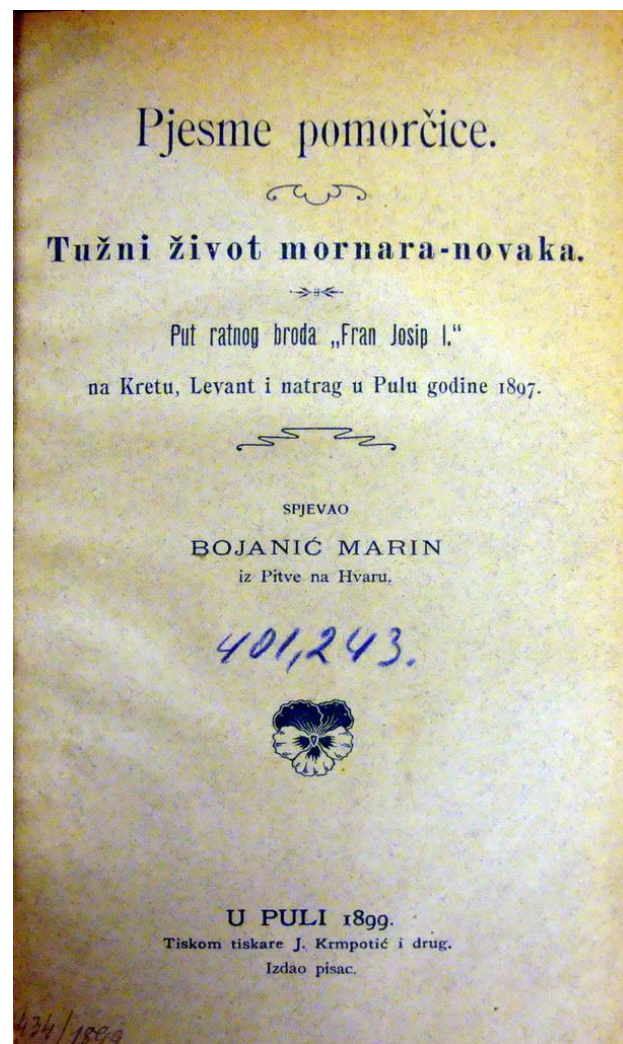

Priručnik za novake na četiri jezika

Popularne hrvatske mornarske pjesme o prekooceanskim putovanjima brodova c. i kr. Mornarice

Specifična vrsta putopisa su i popularno pisane pjesme o putovanjima brodova c. i kr. Mornarice koje su početkom 20. stoljeća u Puli objavili mornari koji su sudjelovali na tim putovanjima. U Puli i Splitu je do 1914. objavljeno desetak popularno pisanih pjesama o tim putovanjima. Pisane su po uzoru na Kačićev „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“.

M. Bojanić: „Put ratnog broda *Franjo Josip I.* na Kretu, Levant i natrag u Pulu god. 1897” (Pula, 1899.)

Bilo trinajst od mjeseca dana,
Baš studena hrvatski nazvana,
Žalosno hje moje srce, brate,
Kad mi bilo poći u soldate.

Red mi dodje poći pred l'ječnika
E da vidi, sam li za vojnika,
Pa me gleda, kreće na sve strane,
Je l' u mene možda kakve mane.

Pa me pita, je li vidim dobro,
Je l' mi dobri zubi, mili pobro,
Razvrće mi i oči i uda,
Teška ti je ele s menom truda!

I vidi se, kako glavom kreće:
„Gut! — Tauglich!“ — njemački mi reče,
Pa me tada opisivat stadu,
Svašta Bože, kako veće znadu.

I uz druge, tad će meni reći,
Ko vojnikom da valja priseći,
Pa se kunem i tiho i smjerno,
Da ću cara našeg služiti vjerno.

Starješinam valja nositi časti
I ostale poslušati vlasti.
Pa četiri valja služiti ljeta,
Takva mladost sred najljepšeg cv'jeta!

I kad svanu prvi listopada,
Eto muke i hiljadu jada,
Od svog kraja d'jeliti se valja
I svog treba poći služiti kralja.

Mladom mi je sada odlaziti,
Moje b'jele dvore ostaviti,
A u dvorim drage roditelje,
Od koljevke skrbne hranitelje.

Nje mi moram da sada ostavljam,
U očima suzicama pozdravljam;
Ali prije nego prag mi preći,
Eto dragi, to vam imam reći:

„Za sve jade od mladosti rane
Dok današnji osvanuo dane,
Praštajte mi, tako vama raja,
I božjeg se naužili kraja!

Ostaj z Bogom stara moja mati,
Eto meni sada putovati,
Hvala tebi na bijelom ml'jeku,
Što mi dade u mom mladom v'jeku.

Nemoj gorke roniti mi suze
Što me mlada dobri cesar uze,
Nemoj za me ni u brizi biti,
Ja ću ti se junak povratiti.

Z Bogom oče, milo te pozdravljam,
I od srca blagoslov ostavljam,
Z Bogom braćo i mila sestrice
I ti moja vjerna golubice!

Dugove sad platiti bi bilo,
I za drago vratiti vama milo,
Al baš sada vas mi ostaviti
Pa Vam l'jepo na svem zahvaliti.

Dadne li Bog i sreća junačka
Te se vratim srca mladenačka,
Ljubav ću vam ljubavlju vratiti,
Uv'jek vama na uslugu biti.

Od nikud mi nema sad pomoći,
Hvala Bogu! — kad zdrav mogu poći,
Rad ljubavi koju mi nosite,
Sve mi dragi sada oprostite!

M. Bojanić: „Put ratnog broda *Franjo Josip I.* na Kretu, Levant i natrag u Pulu god. 1897” (Pula, 1899.)

„Putovanje N.V.B. „Marije Terezije“ na Male Antile i Kubu god. 1898.
U pismu složili Josip Burić i Jakov Čubrić, rodom Hrvati-Dalmatinci,
sada vojnici c. i kr. ratne mornarice u Puli. U Puli, 1900.
Tiskara i knjigovežnica J. Krmpotić i drug. Izdali pisatelji.”

*„Na hiljadu i osme stotine
Devedeset i osme godine,
Baš na prvi od miseca dana
Svibnja, brate, hrvatski
nazvana,*

*Deset sati prid ponoći biše
Kad iz Beča glasi doletiše,
Od našega presvitlog cesara,
Fran Josipa dobrog
gospodara:...”*

*„Zapovjednik polazi do prove,
Bootsman zove „Anker –
Stacione“,
A mornari skaču po koverti,
Svak na svoje misto da poleti.*

*I kad sidro podignuli bili,
U redove svi smo pristupili,
Teško biše tad na srcu mome,
Bootsman zove „Salut –
Stacione“.”*

”

Hrvatski časnici koji su sudjelovali u prekooceanskim putovanjima

Kap. b.b. Dušan Preradović (1854-1920), son of the Croatian poet Petar Preradović, took part in the voyage of the corvette *Aurora* to Brasil 1884-1885.

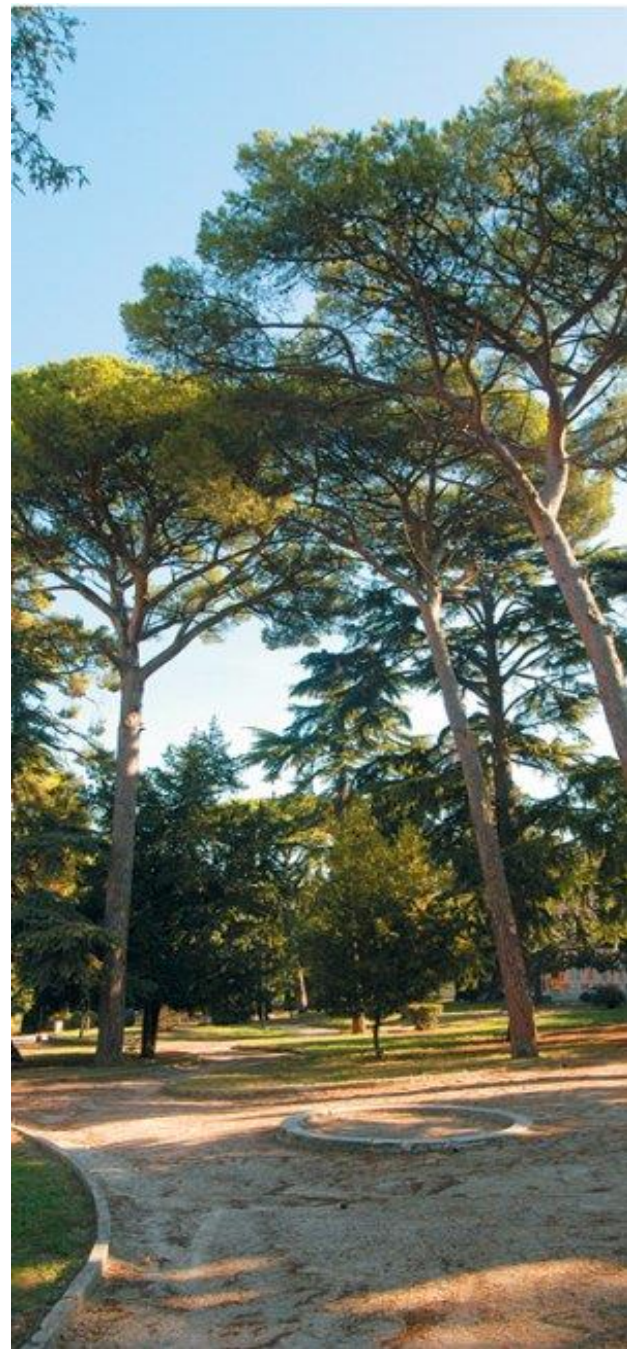
Admiral Maksimilijan Njegovan (Zagreb, 1858-1930), commander of Austro-Hungarian Navy (1917-1918) took part in voyage of the corvette *Helgoland* to the West Coast of Africa 1884-1885.

Mornarički park u Puli

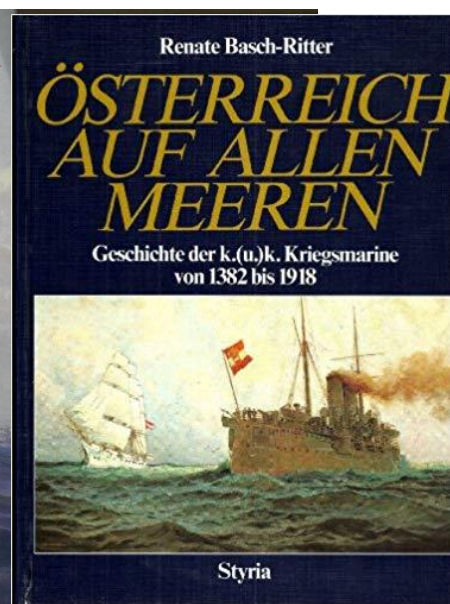
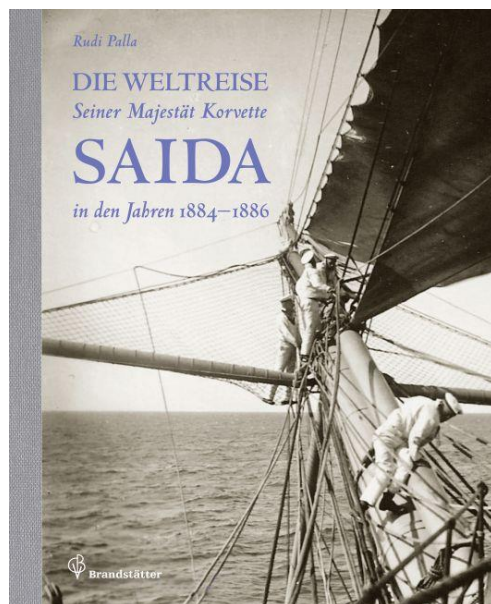
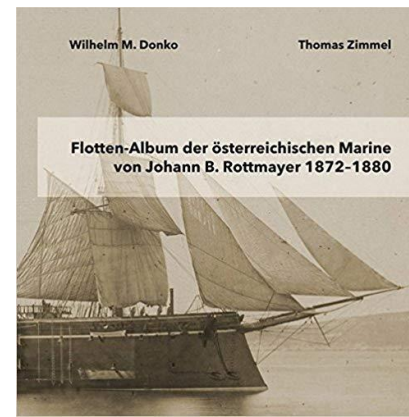
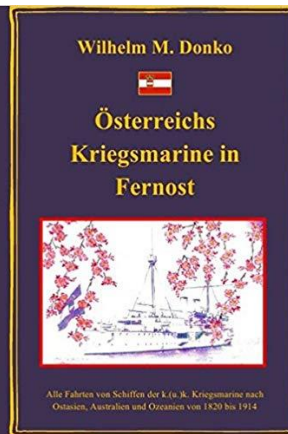
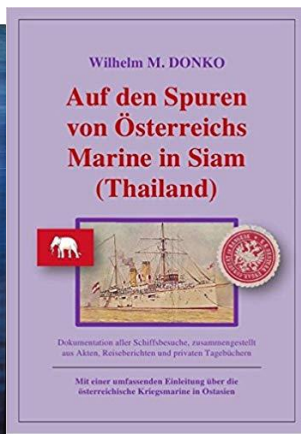
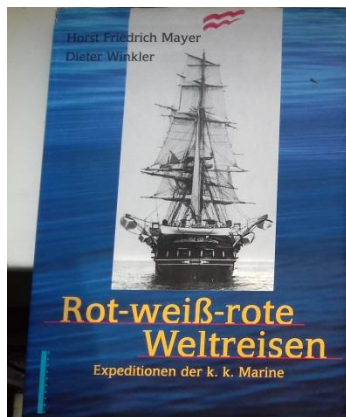
„Tko danas ide dobro otvorenih očiju kroz grad Pulu, na Mornaričkom groblju, u vrtu oko Mornaričkog kasina (danas Doma hrvatskih branitelja), u Mornaričkom parku i oko pojedinih vila na Vidikovcu prepoznat će brojno egzotično raslinje koje su svojedobno pripadnici Mornarice dovezli sa sobom iz svih krajeva svijeta. To su posljednja svjedočanstva iz onog doba kada se iz Pule kretalo istraživati i oplovljavati mora širom svijeta.” Dieter Winkler

Maksimilijanov park 1876.
(danas Mornarički park)

Popularnost pomorskih putovanja c. i kr. Mornarice potvrđuju brojne novije publikacije o toj temi

Brod 'Saida' isplovljava iz Pule na put oko svijeta 1884. g.